

FOLIUM CLASSICUM

**Nro 91
30.1.2017**

Tässä numerossa:

Puheenjohtajan tervehdys	Olli Salomies	3
Uutta kirjallisuutta	Toim. Katja Varakas	4
Ensikertalaisena konferenssissa, Colloquium	Paula Rajala	5
Balticum XV Vilnese 10.–12. Marraskuuta 2016		
<i>Time is out of Joint</i> - Modernin taiteen kansallisgalleria Rooma	Katja Varakas	8
L'amour loin - ooppera 10.12.2016	Katja Varakas	11
<i>Macedonian Kings, Egyptian Pharaohs: The Ptolemaic Family in the Encomiastic Poems of Callimachus</i>	Iiro Laukola	13
Syksyllä 2016 palkitut ylioppilaat	Toim. Katja Varakas	13
<i>Roman sleep - Sleeping areas and sleeping arrangements in the Roman house</i>	Laura Nissin	14
Kevään 2017 tapahtumia	Toim. Katja Varakas	15

FOLIUM CLASSICUM, Klassillis-filologisen yhdistyksen jäsenlehti, ilmestyy kaksi kertaa vuodessa lukukausien alussa niin painetussa muodossa kuin sähköisesti yhdistyksen kotisivuillakin. Päätoimittaja: prof. Olli Salomies; toimitussihteeri: FM Katja Varakas.

KLASSILLIS-FILOLOGINEN YHDISTYS (KFY) on tieteellinen seura, jonka tarkoitus on herättää ja ylläpitää harrastusta antiikin kulttuuria kohtaan, edistää sitä koskevaa tieteellistä tutkimusta ja olla yhdysiteenä tämän alan tutkijoiden ja harrastajien kesken. Tätä varten yhdistys järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia, harjoittaa julkaisutoimintaa ja edistää muillakin samanlaatuisilla tavoilla antiikin tutkimista tai tuntemista.

TOIMIHENKILÖT. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii prof. Olli Salomies (olli.salomies@helsinki.fi), varapuheenjohtajana dos. Antero Tammisto (antero.tammisto@ide.inet.fi) ja sihteerinä / rahastonhoitajana FM Katja Varakas (katja.varakas@helsinki.fi). Lisäksi hallitukseen kuuluvat prof. Mika Kajava (mika.kajava@helsinki.fi) ja dos. Anneli Luhtala (anneli.luhtala@helsinki.fi). Yhdistyksen postiosoite on Maailman kulttuurien laitos, Antiikin kielet ja kulttuurit, PL 24, 00014 Helsingin yliopisto.

YHDISTYKSEEN VOI LIITTYÄ maksamalla jäsenmaksun tilille Danske Bank FI93 80001470979064 (viite-numero 1009) ja lähettämällä osoitetietonsa sihteerille. Varsinainen jäsenmaksu on 25 euroa, opiskelijamaksu 5 euroa.

Yhdistyksen KOTISIVUT: www.helsinki.fi/hum/kla/kfy

Puheenjohtajan tervehdys

Olli Salomies

Klassillis-filologinen yhdistys toivottaa kaikille jäsenilleen hyvää kevään alkua 2017! Yhdistyksen ohjelma muodostuu tänä keväänä perinteiseen tapaan kolmesta esitelmätilaisuudesta, jotka kaikki pidetään tiistaisin klo 18–20 päärakennuksen vanhan puolen auditoriossa III.

Tiistaina 21.2. vuosikokouksen yhteydessä professori Paavo Castrén pitää esitelmän aiheesta *Erilainen Homeros?* Professori Castrén, Helsingin yliopiston Klassillisen filologian emeritusprofessorin uusin teos on *Homeros: Troijan sota ja Odysseuksen harbaretket* (Otava 2016). Esitelmässään Castrén palaa Homeroksen pariin.

Tiistaina 28.3. professori Douglas Olson pitää esitelmän aiheesta *On the Fragments of Non-fragmentary Greek Prose Authors in Athenaeus of Naucratis*. S. Douglas Olson on *Distinguished McKnight University Professor of Classical and Near Eastern Studies* Minnesotan

yliopistossa ja tällä hetkellä Helsingin yliopiston Tutkijakollegiumin *Core Fellow*. Hänen tutkimuksensa on keskittynyt suurelta osin attikalaiseen vanhaan komediaan. Hänen uusimmat kirjansa ovat editio Aristofaaneen *Ampiaisista* (Oxford University Press, yhdessä Zachary Bilesin kanssa) sekä kolmiosainen editio Eupoliksens fragmenteista.

Tiistaina 25.4. professori William van Andringa, pitää esitelmän aiheesta, joka ilmoitetaan myöhemmin. Van Andringa on Rooman arkeologian professori Lillen yliopistossa (Université de Lille 3), mutta ja tällä hetkellä Helsingin yliopiston Tutkijakollegiumin *Core Fellow* tutkimusaiheenaan *Pagan Gods Changing in the Roman West (IIIrd-IVth cent. AD). Archaeology and Religious Changes in Late Antiquity*.

Ilias, laulu VIII, säkeet 245–253. Kreikkalainen käsikirjoitus, 400-luvun loppu tai 500-luvun alku. Wikimedia Commons.

Uutta kirjallisuutta

Toim. Katja Varakas

Alkuperäistekstien suomennoksia

Sofokles. Suom. Tua Korhonen, Kirsti Simonsuuri ja Vesa Vahtikari. Teos 2017.

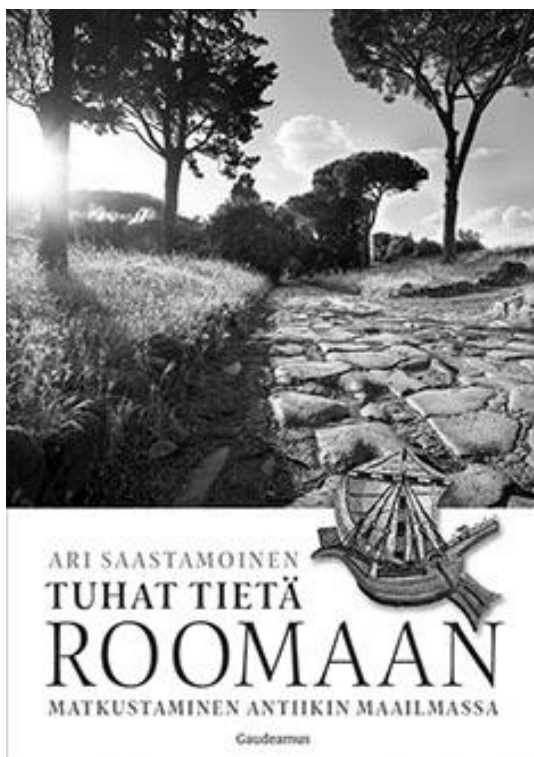
Tietokirjallisuutta

Ari Saastamoinen: *Tuhat tietä Roomaan. Matkustaminen antiikin maailmassa.* Gaudeamus 2017.

Manna Satama: *Kreikka.* Lastenkirjassa esitellään antiikin Kreikkaa ja mytologiaa, kreikkalaisia keksintöjä, elämäntapaa ja kulttuuria, nähtävyyksiä ja taiteita. Unipress 2017.

Suomalaistutkijoiden kansainvälisiä monografioita

Christian Laes and Ville Vuolanto (eds), *Children and Everyday Life in the Roman and Late Antique World.* London and New York: Routledge 2017.

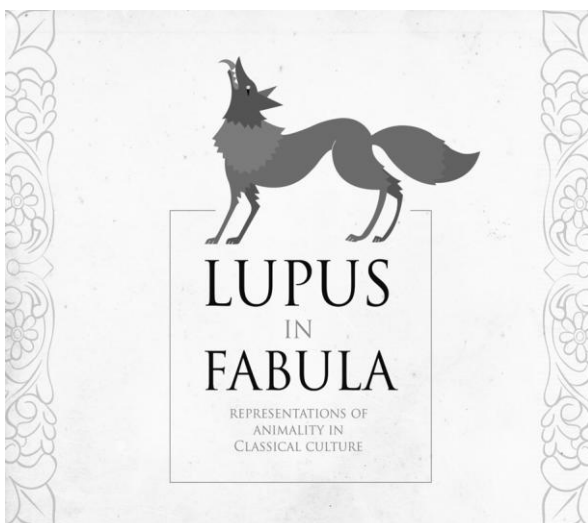
Mahdollisista puutteista tai tulossa olevista kirjoista pyydetään ilmoittamaan Foliun Classicumin toimitussihteerille Katja Varakkaalle (katja.varakas@helsinki.fi)

Ensikertalaisena konferenssissa, Colloquium Balticum XV Vilnese 10. – 12. Marraskuuta 2016

Paula Rajala

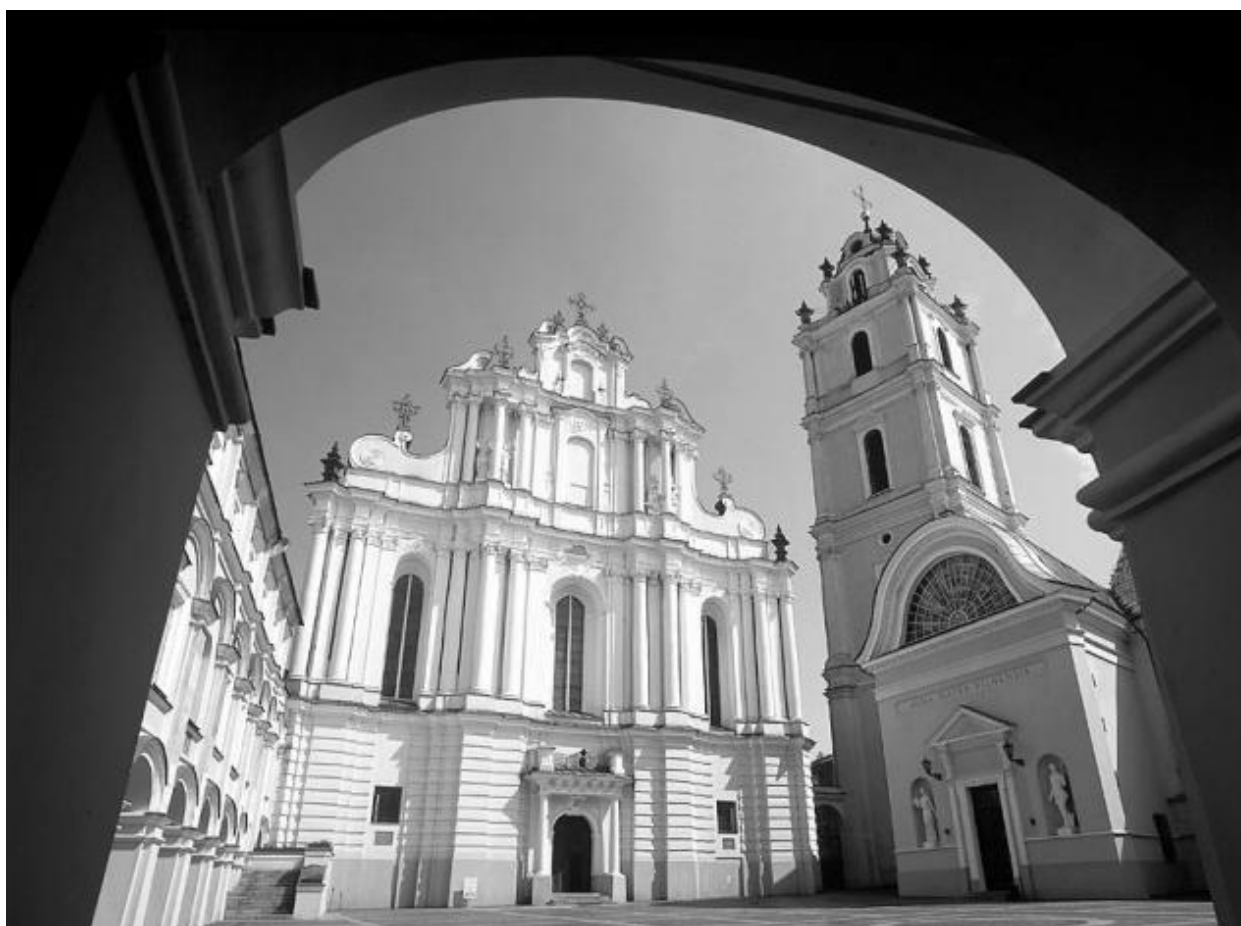
Colloquium Balticumon vuosittain pidettävä antiikintutkimuksen konferenssi, jonka organisoinnissa vuorottelee viiden Itämeren alueen yliopiston verkosto, the Baltic Network of Classical Scholars, johon kuuluvat Lundin, Latvian, Tarton, Vilnan ja Marburgin yliopistot. Järjestävien yliopistojen lisäksi tämänvuotisessa tapahtumassa oli edustettuina myös Cambridgen, Pietarin, Massachusettsin ja Helsingin yliopistot. Historian ensimmäinen Colloquium Balticum järjestettiin vuonna 2001 Lundissa. Tänä vuonna vetovastuu tapahtuman järjestämisestä oli Vilnan yliopistolla, joka sai näin kunnian isännöidä konferenssin 15. kerran. Merkkivuoden lisäksi tämänvuotinen tapahtuma oli erityinen myös siksi, että sille oli määritelty eläinaiheinen teema otsikolla ”Lupus in Fabula, representations of animality in Classical Culture”. Vilnan yliopiston professori Rimantas Jankauskas avasi tapahtuman tervetuliaispuheellaan. Puheen

piti myös paikalla olleet sponsorin, Baltisch-Deutsches Hochschulkontorin, sekä Kreikan suurlähetystön edustaja. Vilnan kolmipäiväisessä konferenssissa pidettiin yhteensä peräti 29 luentoa, jotka oli löyhästi jaoteltu konferenssin sisällön mukaisiin alateemoihin eri päville. Luennoissa tarkasteltiin kussakin jotain eläimen tai eläimellisyyden aspektia, representaatioita, käsityksiä ja havainnointia antiikin myyteissä, kirjallisuudessa, lakiteksteissä, uskonnoissa ja filosofiassa. Osa luennoista keskittyi puolestaan tarkastelemaan ihmisen eläimellistä puolta, eläimen inhimillistämisen kysymyksiä sekä ihmisen ja eläimen välistä suhdetta, aiheita, jotka ovat tänä päivänäkin äärimmäisen ajankohtaisia. Luennoissa käytetyt lähteet olivat pääosin antiikin lähdekielisiä tekstejä, joista suurin osa oli kreikankielisiä. Mukana oli hyvin edustettuna myös antiikin perinnöstä ammentavia lähteitä: tekstejä, taidetta ja arkkitehtuuria myöhemmiltä ajoilta.

Helsingin yliopistoa edusti paikalla Heikki Solin, joka piti esitelmänsä kolmella kielellä, avaten osuutensa latinankielisellä johdannolla. Heikki Solinin esitelmä, ”Canum nomina”, käsitteli koirien nimiä antiikin kreikan- ja latinankielisissä lähteissä. Toinen esitelmöitsijä Helsingistä oli Tua Korhonen, jonka aihe ”Animality of animals in the Aesopic animal fables: representations of 'wild' and 'tame' ” tarkasteli Aisopoksen eläintarujen eläimiä ihmisen hallinnan ja domestikaation kohteina. Muissa esitelmis-

sä pohdittiin annetun teeman puitteissa muun muassa meteorologiaa, tähtikonstellatioita, jugend-tyylisuuntaa, kuninkaiden eläinaiheisia epiteettejä, eläinten tieteellisiä nimiä että universumin eläimellisyyttä. Kaiken kaikkiaan Colloquium Balticum XV tarjosi sekä aiheiltaan että lähteiltään erittäin laajakirjoisen mutta myös viihdyttävän ja inspiroivan katsauksen antiikin eläintemaan. Balticum Colloquium XV:n sisältö on tarkoitus toimittaa myöhemmin myös julkaisuna.

Pyhän Johanneksen kirkko.

Vilnan yliopisto perustettiin 1579, ja yliopistokampus tarjoaa vierailijalle ihailtavaksi arkkitehtonisesti upean kattauksen eriytyisyyttä, sisäpihoja, porttikäytäviä, kappeleita ja seinä- ja kattomaalauksia. Silmiinpistävää kampusalueella, ja Vilnassa ylipäätään, on erityisesti barokkityyliset kirkot, jotka tuovat mieleen ennemminkin välimerelliset seudut kuin Itämeren rantavaltion Pohjois-Euroopassa.

Liettuaassa tehdään tällä hetkellä pon-tevasti arkeologisia kaivauksia, joihin saat-taa törmätä myös Vilnassa. Kaivausten taustalla on vankka pyrkimys saattaa ennal-leen Venäjän 1800-luvulla tuhoamat koh-teet, jotka on luokiteltu kansallisesti merkit-täviksi. Esimerkiksi Vilnan vanhan kaupun-gin läheisyydessä rakennetaan parhaillaan Liettuan kansallismuseon johdolla mahdol-

lisimman tarkkaa rekonstruktioita niin kut-sutusta suuriruhtinain palatsista, jonka varhaisin historia ulottuu aikaan ennen 1000-lukua. Kaivauksissa on haudoista löy-detty myös joitain roomalaisia artefakteja sekä Gallian ”keisarin”, Postumuksen (260–269 jaa.), aikainen kahden sestertiuksen ko-likko.

Linkit:

Suuriruhtinain palatsi Vilnassa

<http://www.valdovurumai.lt/>

Vilnan yliopisto

<http://www.vu.lt/>

Colloquium Balticum XV Vilnese

<http://www.cb15.flf.vu.lt/en/>

Sisäpiha yliopistoalueella.

Time is out of Joint - Modernin taiteen kansallisgalleria Rooma

Katja Varakas

Sijoiltaan on aika mennyt, toteaa Tanskan prinssi Hamlet William Shakespearen Hamlet-näytelmässä (ensimmäinen näytös, viides kohta). Otsikko on myös annettu Modernin taiteen kansallisgalleriassa (Galleria Nazionale d'Arte Moderna) avautuneelle näyttelylle. Museokokoelmasta on asetettu näytteille valikoituja teoksia rikkoen tavanomaista teosten esillepanoa.

Galleria Nazionale d'Arte Moderna

Museo perustettiin vuonna 1883. Rakennuksen, Palazzo delle Belle Artin, aivan Borghesen puiston kupeessa via delle belle artin varrella suunnitteli Cesare Bazzani vuosina 1911–1915. Bazzanin visiossa rakennus oli “taiteen temppeli” - monumentaali portaikko, pronaos ja pylväsrivistöjen verhoamat siivet. Mahtipontisesta fasadin koristelusta vastasivat kertovien friisien osalta Ermenegildo Luppi, Adolfo Laurenti ja Giovanni Prini. Adolfo Pantaresi sekä Albino Candoni toteuttivat rakennuksen harjalla olevat neljä veistosta. Bazzani laajensi rakennusta vielä vuonna 1934 ja viimeisimmät muutostyöt toteutettiin vuonna 2000. Kansallisgallerian kokoelmat ovat kattavat (noin 500 teosta) ja sisältävät useita tunnettuja töitä 1800–2000-luvulta mm. Alberto Burri, Alexander Calder, Paul Cézanne, Antonio Canova, Giorgio De Chirico, Edgar Degas, Lucio Fontana, Alberto Giacometti, Gustav Klimt, Jannis Kounellis, René Magritte, Joan Mirò, Amedeo Modigliani, Piet Mondrian, Michelangelo Pistoletto, Jackson Pollock, Mimmo Rotella ja Andy Warhol.

Näyttely

Näyttelyn maalaukset ja veistokset kertovat klassikon silmin antiikin jälkivaikutuksesta. Pääsääntöisesti jokaisessa yksittäisessä salissa on esillä veistos. Seinille on puolestaan ripustettu harkitusti muutama maalaus luomaan teosten ja näyttelykävijän välille vuoropuhelua. Valikoima 1800-luvun uusklassisia, antiikin kuvanveiston ihanteita toistavia veistoksia on asetettu perinteitä rikkoen näyttelysaleihin. Näyttelyn tunnuskuva on valittu venetsialaisen kuvanveistäjän Antonio Canovan (1757–1822) alatomat *Hercules ja Lica* (1795–1815) vastaparinan Pino Pascalin moderni teos *Bachi da setola* (1968). Teosten dynaaminen liike onkin pakotettu marmoriin ja tekokuituun.

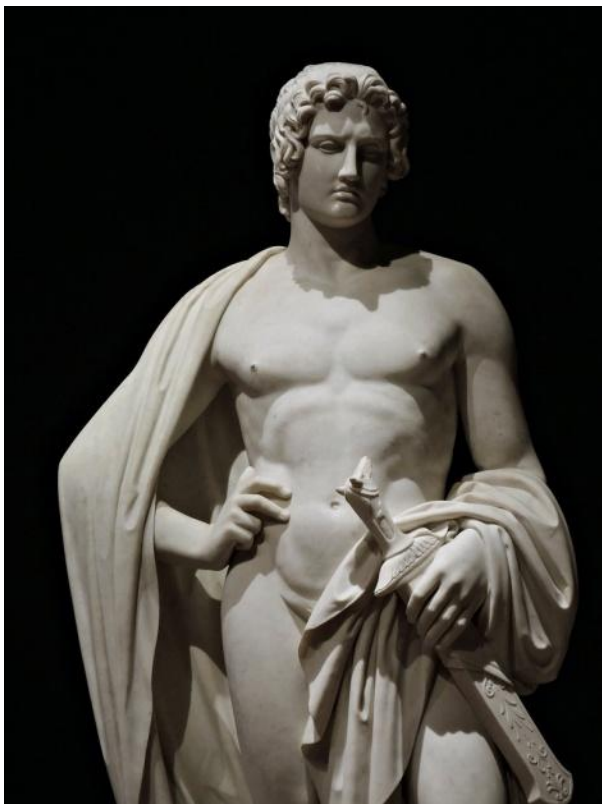

Antonio Canova, *Hercules ja Lica* ja Pino Pascali, *Bachi da setola*, Kuva: <http://lagallerianazionale.com/>

Pietro Galli *Juppiter*. Kuva: Katja Varakas

Cesare Benaglia *Mars*. Kuva: Wikimedia Commons.

Poikkeuksetta näyttelysaleja kierrellessä huomion vievät juuri veistokset. Ensimmäisessä näyttelysalissa belgialaisitalialaisen Luigi Bienaimen (1795–1878) vakavaimainen jumalien sanansaattaja *Mercurius* (1844) ottaa vastaan näyttelykävijät. Luonnollista kokoa oleva veistos on vähäeleinen, tunkaan verhottu nuorehko mies, yläruumis osittain paljaana pidellen kädessään caduceusta, käärmein koristeltua siivekstä sauva. Bienaimen veistoksiin voi tutustua myös Pietarissa, sillä kuvanveistäjä työsti useita veistoksia Venäjän hoville.

Näyttelyssä teosten välinen vuoropuhelu vaikuttaa luontevalta ja osa maalauksista sai aivan uusia merkityksiä. Pietro Gallin (1804–1877) luonnollista kokoa oleva *Juppiter* (1838) seisoo kotka jaloissaan voimaa ja valtaa uhkuen Andy Warholin teoksen *Hammer and Sicklen* (1977) rinnalla. Puolestaan tunnettu italialainen kuvanveistäjä Rinaldo Rinaldi (1793–1873) kahlitsi marmoriin parrakkaan vedenjumala Neptunuksen jumalallisen hahmon yläruumis paljaana. Ryhdikäs *Neptunus* (1844) katseli näyttelysalin keskellä maalausta, joka esitti talvisaateesta kärsivää puistoa. Marco Calderinin romantisoitu maalaus *Tristezza inverno* (1864) sulautti Neptunuksen maalauksen muiden jumalaiheisten veistosten joukkoon.

Toista maata on ranskalaisen Antoine Bourdellen (1861–1929) urotöihin erikoistunut *Hercules* (1909), Kreikan sankareista suosituin. Joustaan jännittävä pronssiin vallettu hahmo vangitsee Herkules-myyttiin liitetyn liikkeen ja voiman. *Hercules* on riisuttu uhostaan ja asetettu keskelle huonetta ympärillään konstruktivistisia maalauksia 1920-luvulta. Vierailullani museossa kaksi vanhempaa italialaista rouvaa väittelivät salissa kiihkeästi siitä, kuvastiko veistos näyttelysalissa uudistusvoimaa, tuhoa vai urotöitä László Moholy-Nazyn ja Ivo Pezzinin töiden edessä.

Vanha itaalinen Mars-jumala (1845), joka samaistettiin sodankäyntiin, oli saanut kunnian seistä nurkassa katse hieman alaviistoon suunnattuna. Vakavamielisellä

marmorisiin ikuistetulla nuorukaisella oli har-teillaan vain viitta. Tanskalaisen Bertel Thorvaldsenin oppilaana vuonna 1832 ollut italialaisen mestari Cesare Benaglian (1816–1888) veistoksessa huomio kiinnittyikin juuri hahmon katseeseen. Katsetta ja katseen kohdetta korostettiin myös Vincent Van Goghin teoksissa *Arlesitar* (1890) ja *Puutarhuri* (1889) sekä Giuseppe de Nittisin teoksessa *Bois de Boulognen kilpa-ajot* (1881).

Välimeren kulttuurille ominaista perhekeskeisyyttä käsiteltiin kahdessa näyttelysalissa. 1800- ja 2000-luvun perhekuvaus- edustivat maalausten ja veistosten ohella valokuvataide. Paolo Tronbetzkoin luonnollista kokoa oleva pronssiveistos omasta vaimostaan *Mia moglie* (1911) seisoi vierailupukuun puettuna tarkkaillen näyttelyvieraista. Vastaparina toiseen saliin veistokselle oli asetettu Camillo Pistruccin (1811–1854) naisten syntymähenki *Juno* (1840), joka katsoi suoraan Andrian Paccin valokuvaa (2001) *Back Home*. Naishahmot seisovivat arvokkaina herättäen näyttelyvieraisa ansaitsemaansa kunnioitusta.

Klassisen kuvanveiston roomalaista traditiota edustivat puolestaan espanjalaisen Antonio Solán (1780–1817) sopusuhtaiset ja luonnollista kokoa olevat ajatuksiinsa vaipuneet *Ceres* (1839) ja *Minerva* (1839). Ceres ihailee pienemmässä salissa Alberto Savinion maalausta *Souvenir d'enfance à Athènes* (1930–1931) sekä Jean Dufuffet'en *La vie pastorale II* (1964) teosta. Minerva

puolestaan täydessä sotisovassa yhdessä suurikokoisten taistelukuvausten kanssa täyttää suuremman salin.

Luonnonvalossa kylpevässä näyttelysalissa korostui tyylin puhtaus ja yksinkertaisuus. Pietro Gallin marmorinen, komea ja nuori alaston *Apollo* (1838) toisti kreikkalaisen kuvanveistäjä Polykleitoksen *Keihäänkantajan* klassisen ideaalivartalon mallia 400-luvulta eKr. Auringonjumala, Zeuksen ja Leton poika, nautti näyttelyvieraiden huomiosta. Veistosta ympäröivät maalaukset puolestaan edustivat modernismia 1960- ja 1970-luvuilta.

Yhdestä näyttelysalista löytyi bonus, sekalaisille pienoismalleille omistettu pöytä. Näyttelyvieraista monet tarkastelivatkin yksityiskohtaisesti kipsejä, sillä joukosta saattoi helposti tunnistaa monta maineikasta veistosta. Useimmiten tällaisen kokoelman veistoksia löytää museon takahuoneesta, ja se on vain harvojen ja valittujen saatavissa.

Lokakuun avajaisviikosta 2016 lähtien kansallisgallerian uusi näyttely on aiheuttanut keskustelua taidepiireissä. Kävijät ovat ihastelleet teosten esillepanoa sekä remontoituja näyttelysaleja. Vieraillessani eräänä harmaana joulukuisena päivänä näyttelysaleihin kuitenkin tulvi valoa suurista ikkunoista, ja tilat täytti taide, rauha ja tyyneys. Sain tutustua teoksiin vailla alkusyksyn yleisöryntäystä. Suuren suosion saavuttaneeseen näyttelyyn voi tutustua 15.4.2018 saakka.

Sekalaisia kipsiveistoksia. Kuva: Katja Varakas.

Kaija Saariaho L'Amour de Loin - Kaukainen rakkaus

Katja Varakas

Kaija Saariahon *Kaukainen rakkaus* (*L'Amour de Loin*) on tarina saavuttamattomasta rakkaudesta. Se sijoittuu 1100-luvulle Etelä-Ranskan Oksitaniaan ja kertoo tarinan onnettomasta rakkaudesta Wagnerin *Tristan ja Isolde* –oopperan tapaan. Oopperan libretto perustuu trubaduuri Jaufré Rudelin elämänvaiheisiin. Lähteinä libretisti Amin Maalouf on käyttänyt yhtäältä Rudelista kertovaa, 1200-luvulta peräisin olevaa fiktiivistä *vida*-elämäkertaa, toisaalta Rudelin omaa, oksitaaninkielistä *Lanquan li jorn* -runoa, joka on koko Etelä-Ranskassa 1100–1300-luvuilla kukoistaneen trubaduurikirjallisuuden tunnetuin teos. Jaufré Rudelin runositaattien lisäksi oopperassa hyödynnetään myös historiallisen trubaduurin runoensa kirjoittamaa melodiaa.

Kaukaisen rakkauden kulttuurihistoriallisena kontekstina näyttäytyvät keskiaikainen feodaaliyhteiskunta ritarijärjestelmiseen, eurooppalainen hengellinen liikehdintä ja ristiretket. Oopperassa kuvattu Pyhälle maalle matkaavan trubaduuriritarin ja Tripolin kreivittären välinen rakkaus viittaa keskiaikaiseen hovirakkauden ajatukseen. Ritarin palvoma ja laulullaan ylistämä ylhäinen nainen ei ollut ritarin saavutettavissa: trubaduuritarikin menehtyy saamatta kaunista kreivitärtä omakseen.

Debyyttillään Metropolitan Operassa, New Yorkissa, Kaija Saariahon ooppera on kerännyt ylistäviä arvosteluja. Yhdysvaltalaisen kulttuurisivusto Vulturen toimittaja Justin Davidson kiteyttää: ”Saariaho on tehnyt musiikista syvällisen eksoottista, ei tuomalla esiin itämaisen matkamuistokaupan tai käärmemäisiä bysanttilaisia asteikkoja, vaan kutomalla vihjeineen unien kudoksen, joka herättää kadonneita horisontteja missä tahansa sen kuuleekin”.

Antiikin vaikutus

Oopperassa kuuluu myös antiikin vaikutus. Lyyrinen runous ja romanttinen kertomus tulivat jäädäkseen eurooppalaiseen kirjallisuuteen keskiajalla. Latinan ja kansankielten kamppailu ilmeni jakautumisena oppineeseen klerkkikulttuuriin ja kansankieliseen ritarikulttuuriin. Ritarikulttuuri Lounais-Ranskassa loi kuitenkin uudenlaisen runouden, trubaduurilyriikan, ritarirakkauden tosin ollessa kuitenkin vain fantasiaa. Esikuvana oli tietysti tutkimuskirjallisuudessa usein mainittu roomalaisen Ovidiuksen rakkauslyriikka, etenkin *Ars amatoria* ohjeet.

Keski-Italiassa syntyneen Publius Ovidius Nason (43 eKr.-18 jKr.) runomuotoisen, elegiamittaisen, rakkauden oppikirjan (Rakastamisen taito) teemat ovat monipuoliset. Neuvojen ohessa Ovidius antaa runsaasti esimerkkejä ja kertoo vertauksia kreikkalaisesta mytologiasta. Toisaalta tarinat roomalaisesta arkielämästä ja yleisestä inhimillisestä kokemuksesta opettavat vuorovaikutustaitojen merkityksestä.

Ovidiuksen humoristinen opetusrunoelma kertoo rakastetun valloittamisesta. Runoelma opettaa miehille rakkaussuhteen säilyttämisen taitoa ja naisille miesten viettelemisen taitoa. Kauneuden ollessa katoavaista kannattaa herrojen harrastaa vapaita taiteita. Ovidiuksen ohjeiden mukaisesti Jaufré Rudelkin hurmaa kreivittären sanojensa suloisuudella. Trubaduuri viettelee puolelleen Pyhiinvaeltajan, joka kaunopuheisuudellaan ja tarinoillaan hurmaa puolestaan tunteissaan aran kreivittären.

Ooppera

Kaukaisen rakkauden The Metropolitan Opera (Met) - live- ja encore-lähetykset elokuvateattereissa saivat oopperafanit liikkeelle joulukuussa 2016. Saariahon kansainvälistä kiitosta saaneen oopperan kantaesitys oli Salzburgin festivaaleilla 15. elokuuta 2000. Ooppera on tuonut Saariaholle vuoden 2003 Grawemeyer-palkinnon, joka on maailman suurin sävellyspalkinto. Ooppera sai Suomen ensi-iltansa 16. syyskuuta 2004 Suomen Kansallisoopperassa.

Kuvitusta Manesse Codexissa, 1300-luvulta. Kuva: Wikimedia Commons.

Ooppera koostuu viidestä näytöksestä ja kolmestatoista kohtauksesta. Sen aloittaa perinteinen alkusoitto, joka esittelee oopperan henkilöt musiikillisesti. Oopperan miespäähenkilö, linnanherra ja trubaduuri Jaufré Rudel on kyllästynyt tyhjänpäiväiseen elämäänsä. Met:in esityksessä roolin lauloi Erik Owens. Pyhiinvaeltaja saapuu Pyhältä maalta ja kertoo Tripolisissa asuvasta kauniis-

ta kreivittärestä, Clémencestä. Pyhiinvaeltajan roolissa oli Tamara Mumford ja Clémencen vaativassa roolissa puolestaan Susanna Phillips. Tarinassa Jaufré rakastuu naiseen Pyhiinvaeltajan kuvauksen perusteella ja päättää lähteä tapaamaan tätä. Trubaduuri sairastuu merimatalla ja päästyään satamaan kuolee Clémencen käsivarsille.

Pyhiinvaeltaja pitää yllä oopperassa vuoropuhelua. Hän toimii sanansaattajana, toistaen ja tarvittaessa muunnellen kuulemaansa. Pyhiinvaeltaja on myös musiikillinen välittäjä Jaufrén ja Clémencen välillä. Myös pyhiinvaeltajan musiikilliset teemat muuttuvat ympäröivien henkilöiden ja tapahtumien mukana.

Susanna Mälkin johtaman orkesterin tuottamaa Saariahon yliaistillista, unenomaista musiikkia kuunteli haltioituneena. Ohjaaja Robert Lepage oli puolestaan ihastunut led-valoratkaisuihin lavatuksessaan jopa siinä määrin, että välistä katsojana suljin silmäni ja kuuntelin vain musiikkia. Met:in valtavalla näyttämöllä tapahtumat keskittyvät yhteen pisteeseen, silta/torni-rakennelmaan, joka nousi ja laski tarvittaessa. Pyhiinvaeltaja puolestaan kulki rakastavaisten välillä veneellä. Monesta modernista oopperasta puuttuva kuoro taas ilmestyi led-meren keskeltä kommentoiden tarinaa. Kuoro edusti päähenkilöiden ystäviä ja kansaa.

Kaukainen rakkaus on alkanut teoksena elää omaa elämäänsä. Esitys esitykseltä kapellimestarit ovat tulkinneet Saariahon musiikillista ilmaisua loihtimalla partituurista esiin kirkkautta ja loistokkuutta. Libretto, oopperan kulttuuri-historiallinen konteksti ja tausta tuntuvat yhä uudelleen puhuttelevan kuulijoita ympäri maailmaa.

Macedonian Kings, Egyptian Pharaohs: The Ptolemaic Family in the Encomiastic Poems of Callimachus

Iiro Laukola

Väitöskirjassani tarkastelen Ptolemaiosten hallitsijasuvun roolia Egyptissä 200-luvulla eKr. Tutkimukseni perustuu runoilija Kallimakhoksen (n. 305 n. 240 eKr.) runoteosten analysointiin. Kallimakhoksen elämä ja teokset heijastavat Aleksanteri Suuren valloitusretkien jälkeistä maailmaa.

Aleksanteri Suuren valloittaessa Egyptin vuonna 332 eKr. päättyi lähes yhtäjaksoisesti 200 vuotta kestänyt persialaisten valtakausi. Aleksanterin kuolemaa (323 eKr.) seuranneiden vaiheiden jälkeen Egypti joutui Ptolemaiosten kuningassuvun hallintaan. Kuten Aleksanteri Suuri, myös Ptolemaiokset kunnioittivat Egyptin kulttuuria ja perinteitä. Samalla Aleksandria kohosi myös kreikkalaisen oppineisuuden keskuksiksi. Ptolemaiosten oli näin ollen tasapainoiteltava kreikkalaisuuden ja egyptiläisyyden välillä. Tällaisessa poliittisessa ja kulttuurisessa tilanteessa hovia lähellä olevilla runoilijoilla oli merkittävä tehtävä kirjoittaa uutta maailmaa ymmärrettävämmäksi. Aleksandrialaiset runoilijat ottivatkin kirjoituksillaan kantaa Ptolemaiosten kahtalai-

seen rooliin sekä kreikkalaisten että egyptiläisten hallitsijoina. Yksi näistä kirjoittajista oli kyreneläissyntyinen Kallimakhos, joka oli monipuolisen ja poleemisen tuotantonsa ansiosta hellenistisen runouden johtava hahmo. Lähteinäni olen käyttänyt Kallimakhoksen runoteoksia. Työni keskittyy hänen kuuteen hymniinsä sekä runoihin Ektheosis Arsinoes, Bereniken voitto ja Bereniken kihara. Kallimakhoksen hymnit juhlistavat perinteisiä kreikkalaisia jumalia, mutta hän näyttäisi myös usein rinnastavan kuvattavan jumaluuden Ptolemaioksen kuninkaaseen tai -kuningattareen. Ektheosis Arsinoes -runossa Kallimakhos käsittelee kreikkalais-egyptiläisiä käsityksiä kuolemanjälkeisestä elämästä. Kuningatar Berenike II:n kunniaksi kirjoitetut Bereniken kihara ja Bereniken voitto taas sisältävät viittauksia egyptiläisiin uskomuksiin. Työni perusteella Kallimakhos tulee nähdä oman aikansa aktiivisena vaikuttajana, jonka motiivi viitata egyptiläisiin hallitsijauskomuksiin oli poliittinen.

Syksyllä 2016 palkitut ylioppilaat

Anttonen Akseli Johannes
Metsola Axel Juhani
Vartiainen Pyömi Johannes
Sipilä Johannes Matti Mikael

Aki Saarikoski

Helsingin Normaalilyseo

Järvenpään lukio

Roman sleep - Sleeping areas and sleeping arrangements in the Roman house

Laura Nissin

Kolmasosa ihmiselämästä kuluu nukkuen. Unitutkimuksesta onkin viime aikoina tullut erittäin suosittu tieteenala, etenkin luonnontieteiden saralla. Nukkumista ja nukkumisjärjestelyjä kulttuurihistoriallisena ilmiönä on aivan lähiaikoina lähestytty myös sosiologisesta näkökulmasta, jonka mukaan aiemmin lähinnä fysiologisena toimintona pidettyyn nukkumiseen vaikuttavat varsin useat kulttuuriset, sosiaaliset sekä historialliset tekijät. Väitöskirjani käsittelee nukkumisjärjestelyjä sekä makuuhuonetiloja antiikin roomalaisessa talossa. Tutkimuskysymyksinä ovat miten, missä, milloin ja kenen kanssa roomalaiset nukkuivat, mitkä tekijät vaikuttivat näiden järjestelyjen taustalla ja mitä ne kertovat roomalaisesta yhteiskunnasta.

Tutkimuksessani olen käyttänyt kahta erityyppistä aineistoa. Latinankieliset tekstit, jotka mainitsevat nukkumisen ja lepäämisen muodostavat suurimman osan lähteistäni. Tekstikohtien keräämisessä olen käyttänyt pääasiassa elektronisia tekstietokantoja sekä hakuteoksia. Kirjalliset lähteet analysoin lähdekriittistä tekstianalyysiä hyödyntäen. Arkeologinen materiaali puolestaan koostuu Campanian maakunnassa sijaitsevan Herculaneumin kaupungin yksityistalojen makuuhuonetiloista. Analyysin teoreettisena viitekehystenä olen hyödyntänyt erityisesti tilatutkimuksen teorioita sekä teorioita yksityisyyden käsitteestä.

Roomalaisten nukkumisjärjestelyihin vaikuttivat keskeisesti nukkujan sosiaalinen status ja asema kotitaloudessa, kaupunkikulttuuri, yöllisen tilan kontrollin tarve, moralistiset käsitykset sopivasta unen määrästä, riitit ja rituaalit sekä ilmasto. Makuuhuonet-

ta saatettiin vaihtaa vuodenajan mukaan, mutta muutoin makuuhuoneet olivat pääsääntöisesti pysyvästi samassa käytössä, toisin kuin aiemmassa tutkimuksessa on esitetty. Tutkimukseni osoittaa myös että varhaisemmassa tutkimuksessa esiintyvä käsitys yksityisyyden vähyydestä roomalaisissa makuutiloissa ei pidä paikkaansa, vaan etenkin varakkaat roomalaiset arvostivat rauhaa ja nukkumisjärjestelyjensä yksityisyyttä ja suosivat yksityisiä ja erillisiä makuuhuoneita (*cubiculum*). Keskipäivän lepo sekä yksi yhtenäinen, yöllinen unijakso olivat tunnusomaisia roomalaiselle nukkumiskulttuurille.

Roomalaisissa taloissa makuuhuoneen jakaminen oli rajattu pääasiassa pariskunnille, mutta käytännöissä saattoi olla myös hieman joustovaraa. Yhteisöllistä nukkumista (useita aikuisia samassa tilassa) ei juurikaan tunneta roomalaistaloista ydinperheen keskuudessa. Palvelustehtäviään hoitavat orjat nukkuivat isäntäväen makuuhuoneen ulkopuolella pikemminkin kuin sisällä. Orjilla oli selkeästi vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa omiin nukkumisjärjestelyihin, joskin vaikutusmahdollisuudet olivat yhteydessä orjan asemaan talossa. Lapset otettiin hyvin huomioon nukkumista suunniteltaessa. Myös pimeys ja yöaika muokkasivat roomalaista tilankäyttöä, roomalainenkin yö oli pimeä ja täynnä kauhuja. Niin pimeyteen kuin nukkumiseenkin suhtauduttiin hyvin nurjasti. Tästä huolimatta myös levon positiiviset puolet tunnustettiin ja tunnustettiin, univajeen ymmärrettiin olevan haitallista ja uniongelmiä pyrittiin korjaamaan aktiivisesti.

KEVÄÄN 2017 TAPAHTUMIA

KFY:n kokoukset

Ti **21.2.** klo 18 vuosikokouksen yhteydessä professori Paavo Castrén pitää esitelmän aiheesta *Erilainen Homeros?* Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ti **28.3.** klo 18 professori Douglas Olson pitää esitelmän aiheesta *On the Fragments of Non-fragmentary Greek Prose Authors in Athenaeus of Naucratis.* Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ti **25.4.** klo 18 professori William van Andringa, pitää esitelmän aiheesta, joka ilmoitetaan myöhemmin. Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Muita tilaisuuksia

Ti **28.2.** FM Saara Uvanto esitelmöi aiheesta: Perhe-elämää muinaisessa Egyptissä. Tilaisuus on Suomen Egyptologisen seuran järjestämä. Tieteiden talo, sali 505 (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

To **16.3.** klo 18 dos. Maijastina Kahlos esitelmöi uuden kirjansa aiheesta Rooman viimeiset päivät. Villa Lanten ystävien tilaisuus. Helsingin yliopiston päärakennus, sali 6 (Fabianinkatu 33).

Ti **4.4.** klo 18 **Mare Nostrum.** Teemana *Ystävyyhdistykset instituuttien tukena.* Tänä vuonna Mare Nostrumin järjestämivuorossa on Ateenan-instituutin ystävät ry. Tieteiden talo, sali 505 (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

Muita tilaisuuksia ja kollokvioita, kongresseja sekä symposiumeja koskeviin ohjelmatietoihin saattaa tulla muutoksia *Foliumin* painatuksen jälkeen.

